

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра політології та філософії

Дипломна робота
магістра

з теми: **«ПРОБЛЕМИ ТА ЗАГРОЗИ ФУНКЦІОНУВАННЮ
СУЧАСНОЇ ДЕМОКРАТІЇ»**

Виконав: здобувач II курсу
Р1-М24 групи
спеціальності 052 Політологія
ГОРЛІЦЬКИЙ Олександр Максимович

Керівник:
Маркітантов В. Ю., кандидат політичних
наук, доцент, доцент кафедри політології
та філософії

Рецензент:

Кам'янець-Подільський – 2025 року

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ДЕМОКРАТІЇ В СУЧАСНІЙ НАУЦІ	
1.1. Поняття та сутність демократії	
1.2. Становлення та розвиток демократії	
1.3. Основні характеристики сучасної демократії	
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНА ДЕМОКРАТІЯ: ВИКЛИКИ ТА ЗАГРОЗИ ЕФЕКТИВНОМУ ФУНКЦІОНУВАННЮ	
2.1. Внутрішні детермінанти загроз демократичному розвитку	
2.2. Зовнішні чинники формування загроз для демократії	
2.3. Демократія в контексті кризових глобальних викликів	
2.3.1. Війна в Україні як виклик демократичному розвитку	
2.3.2. Пандемія COVID-19 як тест на ефективність демократії	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	
ДОДАТКИ	

ВСТУП

На початку XXI століття демократія, яка тривалий час вважалася найбільш ефективною моделлю політичного режиму стикається з безпрецедентними викликами. Останнім часом у глобальному масштабі фіксується тривала демократична рецесія, що супроводжується зростанням авторитарних тенденцій. Цей процес проявляється у зниженні стандартів верховенства права, послабленні незалежності судових інститутів, посиленні політичної поляризації та поширенні популізму. Додаткову роль відіграють інформаційні війни та маніпулятивні технології, що деформують публічну сферу та ускладнюють вироблення суспільного контексту. Зовнішній вплив та гібридні загрози лише поглиблюють вразливість навіть консолідованих демократій, що свідчить про нестійкість демократичних режимів у глобалізованому середовищі.

Особливої актуальності ця проблема набуває в умовах трансформації міжнародного порядку, коли загострюється конкуренція між демократичними та авторитарними політичними моделями. Глобальні кризи, зокрема збройні конфлікти, гібридні війни, енергетичні та економічні шоки, а також пандемії продемонстрували підвищену вразливість демократичних інститутів до надзвичайних ситуацій та схильність окремих політичних акторів виправдовувати обмеження прав і свобод тимчасовою необхідністю.

Узгоджена реакція на такі виклики часто виявляється уповільненою, фрагментарною або надмірно політизованою, що ставить під сумнів здатність демократичних режимів вчасно адаптуватися та ефективно протидіяти багатовимірним загрозам. У результаті постає питання щодо меж гнучкості демократії, а також інституційних механізмів, покликаних забезпечити її стійкість у періоди глибоких міжнародних та внутрішньополітичних потрясінь.

Для України актуальність дослідження проблем і загроз демократії має подвійний вимір. З одного боку, держава перебуває у процесі інституційної

модернізації та розбудови повноцінної демократичної політичної системи, що передбачає зміцнення верховенства права, підвищення ефективності державного управління та розширення громадянської участі. З іншого боку, російська збройна агресія, гібридні впливи та інформаційні атаки формують середовище, у якому демократичні інститути змушені одночасно забезпечувати стійкість держави та оберігати базові політичні свободи.

Таке поєднання трансформаційного та безпекового вимірів створює складний контекст, у якому демократичний розвиток потребує ретельного аналізу ризиків, визначення ключових факторів вразливості та окреслення ефективних механізмів зміцнення інституційної стійкості.

Мета дослідження полягає у комплексній характеристиці ключових проблем і загроз, що впливають на функціонування сучасної демократії.

Відповідно до визначеної мети передбачено виконання наступних **завдань**:

- розкрити поняття та сутність демократії у сучасній політичній науці;
- проаналізувати основні етапи становлення та розвитку демократії;
- охарактеризувати ключові характеристики сучасної демократії;
- визначити внутрішні детермінанти загроз демократичному розвитку;
- висвітлити зовнішні чинники формування загроз для функціонування демократії;
- з'ясувати вплив війни в Україні на демократичний розвиток;
- визначити вплив пандемії COVID-19 на ефективність демократичних режимів.

Об'єкт дослідження – демократія як форма політичного режиму та форма організації державної влади.

Предмет дослідження – проблеми, виклики та загрози функціонуванню сучасної демократії в умовах внутрішніх і зовнішніх трансформацій.

Методи дослідження. У процесі виконання кваліфікаційної роботи нами було використано загальнонаукові та спеціальні методи пізнання, зокрема методи аналізу й синтезу, системний, структурно-функціональний, порівняльний та історичний. Аналіз і синтез застосовувалися для узагальнення теоретичних підходів до розуміння демократії та її проблем. Системний і структурно-функціональний методи дали змогу розглядати демократію як цілісну багаторівневу систему інститутів і процедур. Порівняльний метод використовувався для зіставлення форм прояву загроз демократії. Історичний метод дозволив простежити еволюцію демократії та трансформацію викликів її функціонуванню.

Теоретичне та практичне значення роботи полягає у поглибленні наукового розуміння сучасної демократії та комплексному осмисленні проблем і загроз її функціонування. Матеріали й висновки дослідження можуть бути використані у подальших наукових розвідках, у навчальному процесі під час викладання політологічних дисциплін, а також при підготовці навчально-методичних матеріалів.

Публікації. Результати роботи представлені у наступних матеріалах:

1. Горліцький О. Властивості сучасної демократії. *Філософ і Я: наукові розвідки студентів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка* : наук. журнал / гол. ред. А.В. Найчук. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2025. Випуск 10 (3). С. 15-19.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел та літератури. Обсяг основного тексту становить 72 сторінки. Список використаних джерел та літератури налічує 65 позицій.

ВИСНОВКИ

1. Демократія є складним, багатовимірним та динамічним феноменом, зміст якого еволюціонував від класичних уявлень про форму правління до інституційно-процедурних та ціннісних моделей, здатних адаптуватися до змін соціального та політичного середовища.

Демократію насамперед розуміють як народовладдя та як форму організації державного і суспільного життя, що передбачає участь громадян у врядуванні, узгодження інтересів, гарантування широкого кола прав і свобод та відповідальність влади перед суспільством. Її інституційну основу становлять виборність органів влади, рівність політичних прав, підпорядкування меншості більшості при ухваленні рішень, забезпечення прав і свобод людини, а також верховенство права й незалежне правосуддя.

2. Сучасна демократія ґрунтується на принципі народного суверенітету, який реалізується через поєднання принципів більшості, представництва і політичної участі громадян. При цьому принцип більшості не має абсолютного характеру та функціонує в межах конституційних обмежень, спрямованих на гарантування прав і свобод людини та захист прав меншості.

Ключовими інституційними характеристиками сучасної демократії є представницький характер влади, поділ державної влади та функціонування системи стримувань і противаг. Представницькі механізми забезпечують керованість політичної системи, водночас актуалізуючи проблему збереження ефективного зв'язку між громадянами та суб'єктами публічної влади. Поділ влади та верховенство права виступають необхідними умовами запобігання узурпації влади, а механізми вертикальної й горизонтальної підзвітності забезпечують контроль за ухваленням і реалізацією політичних рішень.

Сутнісною ознакою демократичного політичного режиму є пріоритет прав і свобод людини, рівень фактичної реалізації яких виступає ключовим

індикатором демократичності держави. Політичний плюралізм і конкурентність забезпечують представництво різноманітних суспільних інтересів та інституціоналізацію політичної конкуренції.

3. Внутрішні загрози демократичному розвитку мають комплексний характер і формуються під впливом інституційних, соціально-політичних та ціннісних чинників, які поступово підривають легітимність, ефективність і стійкість демократичних механізмів. Ключовими серед них виступають зниження рівня громадянської участі, дефіцит суспільної довіри до демократичних інститутів, формалізація принципу народного суверенітету та ослаблення реального зворотного зв'язку між владою і суспільством.

Обмежена репрезентативність представницьких органів, автономізація політичних еліт, домінування політичних технологій і популістських практик, а також ускладнення демократичних процедур сприяють зростанню політичної апатії та формуванню запиту на «ефективне», але потенційно недемократичне управління.

Особливу загрозу демократичному розвитку становить системна корупція, яка руйнує засади верховенства права, нівелює принцип рівності громадян, посилює соціальну нерівність і підриває довіру до публічної влади. У сукупності внутрішні детермінанти формують вразливе інституційне середовище, в межах якого демократія втрачає здатність до самовідтворення та стає сприйнятливою до авторитарних тенденцій і зовнішніх деструктивних впливів.

4. Зовнішні загрози демократичному розвитку формуються під впливом глобальних, міждержавних і транснаціональних процесів, які виходять за межі національних політичних систем, але безпосередньо впливають на їхню інституційну спроможність і стійкість. Глобалізація, технологічні трансформації, зростання соціально-економічної нерівності та дефіцит демократичних механізмів у формуванні світового порядку

послаблюють можливості держав здійснювати ефективну демократичну підзвітність і підтримувати довіру громадян до демократичних інститутів.

Вагомим зовнішнім чинником загроз демократії є безпекові кризи та збройні конфлікти, які сприяють концентрації влади у виконавчих органах і звуженню простору для демократичних процедур. Особливо небезпечним є цілеспрямований вплив недемократичних держав, що використовують політичні, інформаційні, економічні та кіберінструменти для підриву демократичних інститутів інших країн.

5. Повномасштабна війна російської федерації проти України стала системним викликом демократичному розвитку, оскільки поєднує безпекові, інституційні та ціннісні загрози. Запровадження воєнного стану та підвищення централізації управління виступають об'єктивною відповіддю на екзистенційну загрозу державності, однак водночас створюють ризики звуження демократичних процедур, послаблення системи стримувань і противаг та трансформації тимчасових надзвичайних механізмів у сталу управлінську практику.

Ключовими зонами демократичної вразливості в умовах війни є виборчий процес, інформаційна політика, захист прав людини та підзвітність публічної влади. Вирішальне значення в такій ситуації набувають критерії законності, пропорційності, часової обмеженості та ефективного контролю за діями влади. Відповідно, війна не є несумісною з демократією, проте радикально підвищує ризик демократичного регресу через «нормалізацію винятку» та інституційну деформацію.

6. Пандемія COVID-19 стала масштабним випробуванням для сучасних демократичних систем, продемонструвавши їхню обмежену спроможність одночасно забезпечувати ефективне кризове управління та дотримання демократичних стандартів. Запровадження надзвичайних заходів, навіть будучи виправданим з погляду захисту життя і здоров'я населення, призвело до істотного звуження громадянських прав і свобод, ослаблення механізмів

підзвітності публічної влади та зниження рівня участі громадян у політичному процесі. Пандемія виявила структурну вразливість демократичних інститутів, особливо в умовах слабого верховенства права, низької політичної культури та дефіциту суспільної довіри. У цьому контексті COVID-19 постає не лише тимчасовою кризовою ситуацією, а й каталізатором демократичного регресу та чинником переосмислення меж допустимого обмеження демократії в умовах надзвичайних ситуацій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Андрійчук Т. Сучасна демократія: проблеми та перспективи розвитку. Політичний менеджмент. 2012. №4-5. С. 50-57. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/08/andriichuk_suchasna.pdf
2. Арбластер Е. Ключові ідеї демократії // Демократія : антологія / упор. О. Проценко. К. : Смолоскип, 2005. С. 41-78.
3. Барабаш Р. Я. Нігілістичні тенденції у сучасному суспільстві. *Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії: особливості та виклики: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 16 квітня 2021 р.) / відп. ред. А. А. Кравченко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 93-96.
4. Боббіо Н. Майбутнє демократії // Демократія : антологія / упор. О. Проценко. К. : Смолоскип, 2005. С. 105-119.
5. Болл Т., Деггер Р. Демократичний ідеал: історія становлення. Демократія : антологія / упор. О. Проценко. Київ : Смолоскип, 2005. С. 3-24.
6. Бориславська О. Демократія в умовах війни та загроз національній безпеці. Український часопис конституційного права. 2017. №2. С. 9-10. URL : <https://www.constjournal.com/wp-content/uploads/issues/2017-2/pdfs/1-olena-boryslavska-demokratiia-umovakh-viiny-zahroz-natsionalnii-bezpetsi.pdf>
7. Бусора О. Поняття та сутність демократії. Нові кримінально-правові дослідження-2017 : зб. наук. пр. / відп. ред. О.В. Козаченко. Миколаїв : Іліон, 2017. С. 271-275. URL : <https://dspace.onua.edu.ua/server/api/core/bitstreams/3305871f-d630-4035-8efb-91e1344996f2/content>
8. «Гібридна» війна Росії – виклик і загроза для Європи. Центр Разумкова. Київ, 2016. URL : https://razumkov.org.ua/images/Material_Conference/2016_12_14/GIBRID-WAR-FINAL-1-1.pdf

9. Головатий М. Демократія: історія, теорія, практика : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. та аспірантів-політологів. К. : ДП «Вид. дім «Персонал», 2011. 230 с.
10. Довіра до держави: як зберегти національну єдність заради перемоги. Фонд «Демократичні ініціативи» імені Ілька Кучеріва. URL : <https://dif.org.ua/uploads/pdf/1851886569643e9639568ef4.85152060.pdf>
11. Должеков О. Сучасна демократія: проблеми та перспективи. Актуальні проблеми політики. 2015. Вип. 54. С. 221-229.
12. Зануда А. Як пандемія підкосила демократію у світі і чому це важливо. *BBC News Україна*. 17 лютого 2021 р. URL : <https://www.bbc.com/ukrainian/features-56086885>
13. Кабанець О. Демократія як явище правової дійсності (теоретико-правовий аналіз) : дис. канд. юрид. наук : 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень. К., 2016. 182 с. URL : <http://idpnan.org.ua/files/kabanets-o.s.-demokratiya-yak-yavishche-pravovoyi-diysnosti-teoretiko-pravoviy-analiz.pdf>
14. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини) №995_004 від 01.08.2021. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
15. Корупція як загроза верховенству права. *Закон і бізнес*. URL : http://zib.com.ua/ua/33633-korupciya_yak_zagroza_verhovenstvu_prava.html
16. Куницький М. Виклики і перспективи розвитку сучасної демократії. Науковий журнал «Політикус». 2021. Вип. 2. С. 37-40. URL : http://politicus.od.ua/2_2021/6.pdf
17. Латиніна Н. Основні критерії, принципи та рівні здійснення демократії. Політичний менеджмент. 2009. № 3. С. 81-91. URL : https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/latyhina_osnovni.pdf

18. Лисенко Л. Проблеми сучасної демократії. URL : <https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/6789/2508/1/ПРОБЛЕМИ%20СУЧАСНОЇ%20ДЕМОКРАТІЇ.pdf>
19. Лісовий В. Демократія. ЕСУ. Енциклопедія сучасної України. URL : <https://esu.com.ua/article-21478>
20. Мороз А.С. Пандемія COVID-19: загрози та можливості для демократії. *Сучасні міжнародні відносини: актуальні проблеми науки і практики: матеріали міжнародної науково-практичної конференції*. Київ : Національний авіаційний університет, 2020. Т.2. С. 58-67 URL : <https://dspace.nau.edu.ua/bitstream/NAU/43315/1/2020.05.01%20COVID-19.and.democrasy.Moroz.pdf>
21. Музиченко Г. Демократичний процес на регіональному рівні : монографія / під ред. С. О. Матвєєва. О. : ОДЕУ, 2007. 192 с.
22. Нагорна Л.П. Демократія. Енциклопедія історії України: Т. 2: Г-Д / редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. НАН України. Інститут історії України. Київ : В-во «Наукова думка», 2004. 688 с. URL : http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?Z21ID=&I21DBN=DOP&P21DBN=EIU&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=eiu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=TRN=&S21COLORTERMS=0&S21STR=Demokratiya
23. Наумкіна С., Жаровцева Т. Основні підходи до сучасного виміру демократії. *Актуальні проблеми політики : збірник наукових праць / керівник авт. кол. С. В. Ківалов ; відп. за вип. Л. І. Кормич*. Одеса : Фенікс, 2010. Вип. 39. С. 17-25. URL : http://app.nuoua.od.ua/archive/39_2010/5.pdf
24. Національна доповідь щодо реалізації засад антикорупційної політики у 2016 році. НАЗК. URL : <https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2019/06/Natsdopovid-2016.pdf>

25. Невичерпність демократії : видатні діячі минулого і сучасності про вільне, демократичне суспільство і права людини / упоряд. О. І. Терех, Я. Г. Оксюта. К. : Український письменник, 1994. 174 с.

26. Об'єдков О. Пандемія Covid-19 як чергове випробування для свободи людини: філософсько-правовий аспект. *Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії: особливості та виклики: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 16 квітня 2021 р.) / відп. ред. А. А. Кравченко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 39-42.

27. Основи демократії : підруч. для студ. вищих навч. закладів / за заг. ред. А. Ф. Колодій. 3-тє вид., онов. і доп. Львів : Астролябія, 2009. 832 с.

28. Палас Н. Проблеми концептуального визначення поняття «демократія» в процесі суспільно-політичного розвитку. Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна «Питання політології». 2009. № 861. С. 12-18. URL : https://philosophy.karazin.ua/ua/kafedra/staff_pol/visnuk/visnuk_861_2009.pdf

29. Перглер Т. Поняття демократії у сучасному філософському і політологічному дискурсі. Гілея: науковий вісник. 2013. № 77. С.171-174. URL : http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=gileya_2013_77_54

30. Петров Г., Шанюссо Т. Кібербезпека на виборах в Україні. Інтерактивний посібник із кібербезпеки. IFES. 2018. 28 с. URL : <https://ifesukraine.org/wp-content/uploads/2019/05/IFES-Ukraine-Cybersecurity-in-Elections-Playbook-v1-2019-04-08-Ukr.pdf>

31. Політологічний енциклопедичний словник / упрядник В.П. Горбатенко ; за ред. Ю.С. Шемшученка, В.Д. Бабкіна, В.П. Горбатенка. 2-е вид., доп. і перероб. К. : Генеза, 2004. 736 с.

32. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. Том 1. / перекл. з англ. О. Коваленка. К. : Основи, 1994. 444 с. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Popper_Karl/Vidkryte_suspilstvo_ta_ioho_vorohy_Tom_1/

33. Попович Т. Правові засоби здійснення демократії у державах Центральної Європи: теоретичні та практичні аспекти : автореф. ... канд. юрид. наук ; 12.00.01 – теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень. Львів, 2015. 19 с. URL : <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/92296e4c-1623-4ae6-9e93-15a84ce4b475/content>

34. Про правовий режим воєнного стану : Закон України ; 389-VIII від 12. 05. 2015. Верховна Рада України. Законодавство України. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text>

35. Разіцький В. США та «зовнішній світ» в умовах пандемії. *Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії: особливості та виклики: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 16 квітня 2021 р.) / відп. ред. А. А. Кравченко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 169-172.

36. Робейко Д., Кухта М. Гуманізм та свобода в світлі пандемії. Динамічні зрушення. *Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії: особливості та виклики: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 16 квітня 2021 р.) / відп. ред. А. А. Кравченко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 47-51.

37. Рябінін Є. Обмеження індивідуальної свободи внаслідок трансформації світового устрою. *Суспільно-політичні процеси в умовах пандемії: особливості та виклики: тези доповідей Всеукр. наук.-практ. конф.* (Київ, 16 квітня 2021 р.) / відп. ред. А. А. Кравченко. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. С. 172-175.

38. Світа Г. Демократія: головні принципи та їх взаємозв'язок. *Вісник Львівського університету. Філософські науки*. Львів, 2002. Вип. 4. URL : <http://www.franko.lviv.ua/faculty/Phil/Visnyk/Visnyk4/Politologija/Svita.htm>
39. Скакун О. Теорія права і держави : підруч. К. : Алерта ; КНТ ; ЦУЛ, 2009. 520 с.
40. Ткач О. Згортання демократії як небезпека повернення до авторитаризму. *Політичні дослідження*. 2021. № 2. С. 171-185. URL : <https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2021/11/Tkach.pdf>
41. Токвіль А. Про демократію в Америці. У двох томах / пер. з фр. Г. Філіпчука та М. Москаленка. К. : Видавничий дім «Всесвіт», 1999. 590 с. URL : <http://litopys.org.ua/tocq/toc13.htm>
42. Цюрупа М., Ясинська В. Основи сучасної політології : підручник для студентів ВУЗів. К.: Кондор, 2009. 354 с. URL : https://pidru4niki.com/10560412/politologiya/zagrozi_realniy_demokratiyi_zahist
43. Чабанна М. Еволюція підходів до визначення поняття демократії у контексті формулювання критеріїв класифікації політичних режимів. *European political and law discourse*. 2014. Issue 5. Vol. 1. С. 51-62. URL : <https://eppd13.cz/wp-content/uploads/2014/2014-1-5/07.pdf>
44. Чапран О. Корупція – загроза національній безпеці. URL : http://www.confcontact.com/2009_03_18/ek8_chapran.php
45. Що діється з демократією. *Український тиждень*. 2014. №10 (330). С. 38-43. URL : https://shron2.chtyvo.org.ua/Ukrainskyi_tyzhden/2014_N10_330_Krm.pdf?PHPS ESSID=o777cg3a4b77ilmo7eakjfvoh4
46. Щорічна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні у 2024 році. URL : http://ombudsman.gov.ua/storage/app/media/uploaded-files/Щорічна_доповідь_Уповноваженого_2024_році.pdf

47. Brown F., Brechenmacher S, Carothers T. How Will the Coronavirus Reshape Democracy and Governance Globally? *Carnegie Endowment for International Peace*. 2020. URL : <https://carnegieendowment.org/2020/04/06/how-will-coronavirusreshape-democracy-and-governance-globally-pub81470?fbclid=IwAR3HaxPR2PrIDyRny3aopz9dWknIrOT1h9SRaJPifVrdxjKNjlPlz9LfdO8>

48. Dahl R. Democracy and Its Critics. New Haven ; London : Yale University Press, 1989. 397 p.